

הילד חולם

"האם: שיעצור הזמן עכשיו, בשיא האושר,
כי טוב יותר כבר לא יהיה;
שנהפוך שלושתנו לטבע דומם:
'הורים מסתכלים על ילד חולם'."

מתוך 'הילד חולם – מחזה בארבעה חלקים' מאת חנוך לוין, 1991

במחזהו של חנוך לוין האם מבטאת כמיהה, היא רוצה לעצור את הזמן ולהחזיק ברגע המושלם. אך בכמיהה זו טמון גם פחד, והוא הידיעה שטבע דומם הוא מוות והחיים עצמם מתקיימים רק בתנועה. הניגוד שבין הרצון לשמר את הרגע לבין הצורך לשחרר אותו הוא הפרדוקס העומד בלב התערוכה.

התערוכה מציגה עבודות של צלמות הפועלות מתוך זהות כפולה – אימהות ואומניות. פעולת צילום הילדים נעשית מתוך נקודת מבט אימהית וכאקט אומנותי טעון: הצילום משמש מטבעו כלי להתבוננות במרוץ הצמיחה וההשתנות, אך בידיהן של האומניות הוא הופך לכלי חישה ומחקר המבקש להחזיק את המרחב האימהי ולהנכיח אותו בשיח האומנותי.

גופי העבודות של האומניות המוצגות בתערוכה נוצרו בפרקטיקות צילום שונות; בכמה מהעבודות הגבולות בין הביוגרפי לפיקטיבי ובין האישי לסימבולי מטושטשים במכוון, ובאחרות ההבחנה בין זמן היצירה לחיי היום-יום מעורערת. כמו בתהליך פסיכואנליטי, הצילום עוצר רגע ומעניק לו ממשות. היכולת להבחין בדקויות של הבעות הפנים ושפת הגוף, יכולת שהיא חלק בלתי נפרד מהחווייה האימהית, מתכנסת כאן לשבריר של שנייה והופכת לדימוי טעון העומד חשוף מול הצופה ומול ההיסטוריה החזותית הרחבה שממנה הוא צומח.

צילום ילדים בשנתם או במרחב הביתי המשפחתי מהדהד שתי מסורות צילום מכוננות: צילומי הפוסט-מורטום מראשית ימי הצילום, שבהם 'השינה האחרונה' הוצגה כמנוחה שלווה וכמחווה אחרונה של אהבה, והצילום המשפחתי שתיעד את רגעי השיא המשפחתיים והפך לאחד המדיומים הפופולריים ביותר. הראשון מנסה לגבור על המוות, והשני מבקש להנציח חיים ותקווה ולהעניק להם ערך רגשי וסמלי. למרות הניגוד ביניהם, שניהם מבטאים דחף משותף: הרצון לעצור את הזמן ולהותיר עקבה במקום שבו הגוף והרגע מתכלים. כך שניהם מגלמים את החרדה האנושית מפני ארעיות הקיום.

בעוד הצילום המשפחתי הקלאסי נטה להסתיר מתחים, כאבים וסודות, האומניות בתערוכה זו בוחרות לחשוף דווקא את הסדקים. הן מאפשרות לאמביוולנטיות, לספק ולפגיעות לחדור לפריים. הילדים המצולמים אינם מוצגים כאובייקטים בלבד אלא כשותפים פעילים במארג היחסים הצילומיים, באינטימיות המשולבת בריחוק, במשחק ובעדינות. המצלמה בידיהן של היוצרות משמשת כאובייקט מעבר, כלי המתווך בין עולמה הפנימי של האם-האומנית לעולמו של הילד. כך מתהווה מרחב חדש שאינו הילד ואינו האם אלא המרחב שביניהם. הצלמות נעות בין האימהות כמצב קיומי לבין הצילום כפרקטיקה של תיעוד, פרשנות וביקורת, ומציעות חלופה לאלבום המושלם: מסמך אנושי של מורכבות וכנות.

רצף האירועים הדרמטיים של השנים האחרונות העצים את תחושת החרדה הפיזית הקיומית נוסף על החרדה האינהרנטית שבהורות. חרדה זו מעלה שאלות תרבותיות עמוקות בחברה שבה האימהות נתפסת לא פעם כפרויקט חברתי ופוליטי יותר מאשר חוויה אישית ופרטית. לאורך ההיסטוריה נדרשו אומניות רבות להדחיק או לדחות את זהותן האימהית כדי לזכות בלגיטימציה כיוצרות. בתערוכה זו האימהות אינה מכשול אלא כוח יוצר, חומר גלם, מקור השראה ומרחב למחקר.

התערוכה **הילד חולם** מזמינה את הצופה לחדור למרחב זה ולהתבונן בעבודת השזירה שבין האהבה לחרדה, שבין הזיכרון לאובדן ושבין הגוף לדימוי, להרהר בה ולבחון אותה מקרוב. הרגע המצולם הוא מרחב רגשי – הסימביוזה שבין הורות ליצירה, המרחב שבו האימהות אינה עוד אובייקט נצפה אלא סובייקט יוצר, אימהות המנסחות את עולמה דרך העדשה.

אומניות משתתפות: סופי ברזון מקאי, זואי גרנדאה, אביגיל הורוביץ, נעמי לשם, ענת עופרי, אנג'ליקה שר, תמר שליט-אבני.

אוצרות: נאוה רומנו-דנון וסלין איזנבורניצקי.

נעמי לשם, נולדה בירושלים, ישראל

בסדרה **"ישנים"** לשם מציגה פורטרטים של נערים ונערות בשנתם. היא מתארכת בחדרי המצולמים ומצלמת רגע שינה שבו המצב הפיזיולוגי והמודעות עוברים לשלב אחר. פעולת הצילום מלווה באור המבזק וחושפת מצב שברירי. האקט הצילומי מציב אל מול הצופה את המתח שבין המבט האימהי התמים ובין הפלישה והחשיפה לאור. הדיוקנאות חסרי הגנה, נטולי מסכות ומראם תמים ואותנטי. בתצלומיה של לשם מתקיים הדיסוננס שבין החיות והאון לבין החרדה שמעוררות העיניים העצומות והפוטנציאל הגלום בשינוי.

ביצירה **"Trust Me"** לשם בוחרת לבצע פעולה פיזית של קיפול וקימוט תלת־ממדי של הדימוי המודפס. בדימוי ביתה הפוסעת במעלה בית הקברות הצבאי בהר הרצל הצלמת מלווה את הדמות. בפעולת הקיפול היא בוחרת להעלים חלקים מעיני הצופה.

לשם בוחרת זירות קונקרטיים של השתנות, אובדן והיעלמות, נגלה וסמוי, אל מול נצחיותו של הרגע המצולם.

תמר שליט־אבני, נולדה בפרדס חנה, ישראל

בתערוכה מוצגים תצלומים מהסדרה **"שתי נשים"**, הסדרה הראשונה בפרויקט 'המעגל הגדול' שהחלה לצלם סמוך ללידת בתה הצעירה של האומנית, רגע שבו עלה הצורך לבחון מחדש את תפקידה העתידי כאם לבת ראשונה לאחר שני בנים.

בסדרה זו שליט־אבני מציבה בסטודיו צמדים של אם ובת בתוך מרחב מנותק ומנוטרל מהיום־יום. המצולמות מודעות לנוכחות המצלמה אך מנסות להתנהל בטבעיות; הן בוחרות את תנוחתן, אך המרחב האומנותי חושף את הפער – הנוכחות הגופנית והרגשית פוגשת את המצלמה: שפת הגוף, המחווות וההבעות הופכות לאוסף של מצבים המאפשר לצלמת לבחון במעין מראה עתידית את מערכות היחסים שבין אם לבתה.

הפרויקט "המעגל הגדול" חובק שישה צמדים של אימהות ובנות משנת 2000, שנת בת המצווה של הבנות, לתוך ההווה, ויימשך אל העתיד. בכל עשור שליט־אבני חושפת פתח נוסף ודרכו מואר הקשר ביניהן והאופן שבו התרבות משפיעה עליו וגם משתקפת בו. בכל עשור נוצרת מעין סדרה נפרדת.

העבודה **"פולחן האביב (נכס"ל)"** היא עבודת וידאו מתוך סדרה של תצלומים וסיפור קצר שצולמו במהלך חמש שנים בבסיס הקליטה והמיון (בקו"ם) תל השומר. תחילתה ביום הגיוס של הבן הבכור וסופה בשנת הגיוס של הבת. במהלך השהות בבקו"ם המשפחה עוברת מעין טרנספורמציה שבמהלכה הילדים יוצאים מהמרחב הביתי והפרטי והופכים לנכס

לאומי (נכס"ל*). מהלכי הפרידה של המתגייסים ממשפחתם ומחבריהם מצטיירים בעבודה כטקס פולחני, ספק יהודי-ספק פגני, שבו שותפות משפחות רבות בישראל.

פעולת הצילום של שליט-אבני נובעת מהתרחשויות אישיות ומשפחתיות אך מתפתחת למסע חקירה חזותי מתמשך ורב-שבבתי, מסע המאפשר לה להביט פנימה והחוצה בעת ובעונה אחת אל עצמה, אל המצולמים ואל התרבות שבתוכה מתקיימות מערכות היחסים הללו.

אביגיל הורוביץ, נולדה בירושלים, ישראל

הורוביץ מצלמת את רגעי השקט האחרונים שלה בטרם יתעוררו הילדים. היא מסיירת בחדרי המיטות ומנציחה את רגעי האור המזדחל אל תוך הבית. השקט ודממת גוף הילד מאפשרים לה רגע משלה, מרווח זמן שבו היא יכולה להיות צלמת, רגע לפני שתיקרא שוב לתפקיד האם, רגע שבו היא יכולה להתבונן, לשמר, להגן, לעצור את הזמן.

הילדים חשופים. הם נטולי מודעות, ספק ישנים, מעוצבים כצילומי טבע דומם עם גוף של ילד. זירות התרחשות הנעות בין חלום למציאות, נגיעות האור כנגיעות מכחול, עשירות בטקסטורות חושניות, מייצרות תחושה של זרות במרחב היום-יומי ומלוות בתחושה של אימה ופחד. הורוביץ מרחפת מעליהם או הם מעליה, גופם ופניהם צפים במרחב ספק נגלים אל האור ספק נבלעים בחשיכה.

זואי גרינדאה, נולדה בפריז, צרפת

גרינדאה מצלמת עם ילדיה תמונות של ילדים-מלאכים ישנים ויצורי פרא קדמונים. הסצנות המבוימות הן חלק מחוויה משותפת שבה הילדים ממלאים חלק פעיל – הם לומדים להקים סט, מתחפשים ליצורים והופכים את החיים למגרש משחקים ואשליות.

לצילומים מראה חלומי ופולחני, והם נוצרו בהשראת הילדים וזיכרונות ילדותה שלה בצל האסתטיקה של הכנסייה הקתולית; גרינדאה מצלמת עם הילדים רוקמת מרחב של פנטזיה. בצילומיה משחקי חופשת הקיץ הופכים מחוויית משחק והרפתקאות להתמודדות עם המציאות, זמן חלום שבו הצילום לא רק מנציח רגעים אלא הופך את התהליך כולו לשכבה נוספת המאפשרת לעבד דרכה את עולמם המשותף.

אנג'ליקה שר, נולדה בליטא, ברית המועצות לשעבר

שר מתבוננת בילדים הנולדים וגדלים אל תוך עולם מעיק שיש להשתחרר ממנו. באמצעות הצילום המבויים היא מעבדת שאלות על אימהות, משפחה וזהות. היא חושפת לעינינו את הדאגה והחרדה במעטפת מכבידה של יופי ופיתוי.

שר שואבת תכנים מהאומנות הקלאסית, מצילומי הכנסיות ומדימויי ישו הצלוב ולידת הקורבן, שהיו חלק מנוף ילדותה. אלו מופיעים בצילומי הילדים בעלי הנוכחות הבוגרת בצבעים כבדים וקודרים, שלתוכם היא בונה סיטואציה מעיקה וחונקת המתמודדת עם העבר וההווה במסרים סותרים של פיתוי ועצב, סיטואציה המדגישה את דרמת החיים והמוות.

המבט של שר בוחן את הערכים התרבותיים, החברתיים, הדתיים וההיסטוריים שעליהם גדלים ילדיה בארץ, על רקע תרבות המקור של משפחתה. תצלומי הילדים והמשפחה משדרים אי-נוחות. היא מתבוננת בכאבי הצמיחה וההתבגרות של ילדיה בניסיון לשמר ולשחרר בו-זמנית.

ענת עופרי, נולדה ביפו, ישראל

עופרי לוכדת בתצלומיה רגעי מציאות ומייצרת מרחב חדש שבו הצילום והזיכרון כרוכים זה בזה ומציתים תהליך של הזיכרון ופענוח. התהליך כרוך באסוציאציות ובפרשנויות של הצופה אשר מוזמן לצאת למסע מבעד לעינו של הצלם.

* נכס"ל - נכס לאומי: שם קוד המחייב התייצבות מיידית מכל מקום.

במבט עדין וקולע היא מצליחה להוביל את הצופה אל מחוזות ילדותו. הדימויים יוצאים מתוך החשכה או נבלעים בה, וילדים כלואים במרחב הפיזי או במרחב הפריים שנבנה בקפידה. עופרי מחפשת את הקסם במציאות היום-יומית, ורגע הצילום כמוהו כפיסול בזמן – עצירה, נשימה עמוקה, מבט אל הרגש, אל החמלה והאהבה.

סופי ברזון, נולדה בישראל, מתגוררת בקיבוץ בארי

ברזון עוסקת בחיפוש אחר האמת מתוך הבדיה. היא בונה דימויים מורכבים הנשענים על סיפורי ילדים ועל פנטזיות שבהן השקר והדמיון הופכים לכלים לחשיפת האמת.

הקולאז'ים נולדו מתוך מצב הסתגרות. הדימוי מורכב מעשרות מקורות שונים; הילדה היא דיוקן סימבולי של שושלת נשית מתמשכת, והאור הזוהר מפניה הוא קולאז' של צילומים קוסמיים שנלקחו מטלסקופ החלל ג'יימס ווב – אירועי לידה והתפרקות של כוכבים וגלקסיות. היער, הצמחים והחיות הם תוצר של מחקר חיצוני ופנימי גם יחד, יצורים מאגיים, דימויים של כוחות קדמוניים המלווים את המסע הנפשי של הדמות.

ברזון חושפת קשר סימביוטי בין האם לילדה: האם אינה רואה בילדים ישות נפרדת אלא המשך ביולוגי, רגשי וסימבולי שלה עצמה. הגבול בין האם לילד מיטשטש, והדימוי הופך למרחב של זהות חופפת, אהבה והתגלות, שבה הפרטי מתמזג עם הקולקטיבי.